

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКОНАННЯ АЛІМЕНТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ТА СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ НА ДИТИНУ ЗА ЧИННИМ СІМЕЙНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

CURRENT ISSUES OF FULFILLMENT OF ALIMENTIAL OBLIGATIONS AND COLLECTION OF CHILD MAINTENANCE UNDER THE CURRENT FAMILY LEGISLATION OF UKRAINE

Піскун Д.А., студентка IV курсу

*Навчально-науковий інститут права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Маслов Р.Я., студент IV курсу

*Навчально-науковий інститут права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Карпенко Р.В., к.ю.н.,

*старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

У статті розкривається виконання аліментних зобов'язань та стягнення аліментів на дитину за чинним сімейним законодавством України. Розглядаються особливості правового регулювання стягнення аліментів на дитину.

З'ясовано, інститут аліментів на утримання дитини батьками є одним із найбільш важливих не лише у практичній, але і в теоретико-методологічній площині. Саме собою закріплення на законодавчому рівні обов'язку батьків утримувати дітей, зокрема й аліментами, не означає автоматичного підвищення або зміцнення матеріального та фінансового становища дитини. Навіть більше, сам інститут аліментів є дієвою альтернативою в разі невиконання батьками своїх обов'язків щодо утримання дитини, навіть якщо такі батьки не бажають розривати шлюб, але живуть окремо від дитини.

У статті висвітлено, що батьки можуть сплачувати аліменти на неповнолітню дитину як у добровільному порядку, коли виконання батьками своїх обов'язків щодо утримання дитини здійснюється фактичним шляхом або на основі договору про утримання дитини, так і у примусовому порядку, коли стягнення аліментів провадиться за рішенням суду. Порядок та спосіб призначення аліментів на користь дитини встановлюються Сімейним кодексом України.

Досліджено проблеми, які виникають щодо стягнення аліментів, та проблемні питання механізму такого стягнення в Україні. Аліментні зобов'язання були та залишаються ключовою темою для дослідження в сімейному праві України. Попри спроби законодавця вдосконалити законодавство в означеній сфері, залишаються невирішеними багато питань щодо визначення розміру аліментів. Також з'ясовано, що чинне законодавство, яке регулює порядок стягнення заборгованості зі сплати аліментів і умови притягнення боржника до відповідальності, містить певні неузгодженості та суперечності, що ускладнює притягнення боржника до відповідальності за невиконання або виконання не в повному обсязі аліментних зобов'язань, та потребує подальшого теоретичного осмислення й удосконалення.

Ключові слова: батьківське піклування, захист прав дитини, охорона інтересів дитини, аліменти, аліментні зобов'язання.

The article reveals the fulfillment of alimony obligations and the recovery of child support under current family law of Ukraine. Peculiarities of legal regulation of child support collection are considered.

It was found that the institution of child support is one of the most important not only in practice, but also in theoretical and methodological terms. In itself, enshrining in law the obligation of parents to maintain their children, including through alimony, does not automatically increase or strengthen the child's financial and financial situation. Moreover, the institution of alimony itself is an effective alternative if parents do not fulfill their responsibilities for the maintenance of the child, even if such parents do not want to divorce, but live separately from the child.

The article highlights that the procedure for payment of alimony by a parent for a minor child can be carried out both voluntarily, when the parents fulfill their responsibilities for child support in fact or on the basis of a child support agreement, and compulsorily, when alimony is collected by court decision. The procedure and method of assigning alimony in favor of the child are established by the Family Code of Ukraine.

The problems that arise in the recovery of alimony and the problematic issues of the mechanism of such recovery in Ukraine are studied. Alimony obligations have been and remain a key topic for research in Ukrainian family law. Despite the legislator's attempts to improve the legislation in this area, a number of issues related to determining the amount of alimony remain unresolved. It was also found that the current legislation, which regulates the procedure for recovery of alimony arrears and the conditions of bringing the debtor to justice, contains certain inconsistencies and contradictions, which complicates the debtor's liability for non-performance or incomplete maintenance obligations, and requires further theoretical understanding and further improvement.

Key words: parental care, protection of rights of child, protection of interests of child, alimony, alimony obligations.

Вступ. Інститут сім'ї завжди посідав важливе місце в суспільстві та державі. Саме від розвитку та становлення цієї ланки багато в чому залежать розвиток та благополуччя суспільства і держави загалом. Тому сім'я як одна з найважливіших форм організації життя людей перебуває під посиленою правовою охороною та захистом держави. Важливою складовою частиною в забезпеченні цього завдання є правовий інститут аліментних зобов'язань батьків та дітей.

Постановка завдання. Сімейне законодавство, хоча і містить окремі норми, які чітко регламентують зобов'язання щодо утримання дітей, однак ця галузь самостійно не здатна забезпечити їх виконання. Тому для виконання цієї функції в інших галузях чинного законодавства України є норми, які визначають примусові заходи дер-

жавного впливу, спрямовані на забезпечення дотримання права дитини на належне матеріальне забезпечення.

Інститут аліментних зобов'язань спрямований забезпечити нормалізацію соціальних, економічних та правових відносин у сім'ї. У зв'язку із цим актуальним вбачається розгляд аліментних зобов'язань, поняття й особливостей. Вищезазначене свідчить про актуальність дослідження особливостей виконання аліментних зобов'язань та стягнення аліментів на дитину.

Стан дослідження. У юридичній літературі проблемі призначення аліментів на користь дитини присвячено велику кількість досліджень радянських та вітчизняних учених, зокрема у працях В. Антошкіної, Л. Афанасьєвої, Г. Богданової, Н. Бутрин-Боки, І. Жилінкової, Н. Єршової, О. Калітенко, Г. Клімова, Е. Костюченко, О. Кудрявцевої,

С. Муратова, А. Пергамент, З. Ромовської, Л. Сапейко, В. Труби, Ю. Червоного й інших. Однак проблемам порядку стягнення аліментів на дитину в сучасній юридичній літературі не приділено належної уваги. Окрім того, варто відмітити, що частина досліджень були проведені з позицій сімейного законодавства часів існування Радянського Союзу. Тому питання особливостей порядку стягнення аліментів на неповнолітніх дітей потребують подальшого наукового вивчення.

Вищезазначені й інші науковці зробили значний внесок у дослідження окремих теоретичних аспектів порядку стягнення аліментів на неповнолітніх дітей. Однак, незважаючи на вагомий внесок у вивчення зазначеної проблематики, дослідження питань правового регулювання стягнення аліментів на неповнолітніх дітей, природи аліментних зобов'язань залишається відкритим для дискусій, що й зумовлює актуальність пошуків у цьому напрямі з метою удосконалення належного регулювання стягнення аліментів як одного з видів забезпечення виконання зобов'язання.

Актуальність дослідження стягнення аліментів за чинним сімейним законодавством посилюється з недостатністю теоретичної розробленості, існуванням значної кількості дискусійних теоретичних і практичних питань щодо юридичної природи аліментних зобов'язань, їхнього місця в системі видів забезпечення виконання зобов'язання.

Метою статті є з'ясування особливостей стягнення аліментів за чинним сімейним законодавством України.

Результати дослідження. Сімейне право встановлює принцип рівності прав та обов'язків як батька, так і матері, передбачає здійснення батьківських прав і обов'язків відповідно до інтересів дітей. За загальним правилом, батьки зобов'язані утримувати своїх дітей до досягнення ними повноліття, тобто 18 років [1, с. 12].

Отже, аліментні зобов'язання – це основний інститут сімейного права України, покликаний забезпечити основоположні права дитини. По своїй природі це багатоаспектні відносини. З одного боку, вони включають моральний аспект, оскільки питання турботи про малолітніх чи непрацездатних осіб – це основа моральних засад будь-якого суспільства, а питання гідного їх утримання – це показник його розвитку. З іншого боку, сімейне законодавство основним обов'язком батьків визначає саме обов'язок утримувати дитину до досягнення повноліття й обов'язок дітей утримувати непрацездатних батьків [2, с. 51].

Інститут аліментів на утримання дитини батьками є одним із найбільш важливих не лише у практичній, але і в теоретико-методологічній площині. Саме собою закріплення на законодавчому рівні обов'язку батьків утримувати дітей, зокрема й оплатою аліментів, не означає автоматичного підвищення або зміцнення матеріального та фінансового становища дитини. Навіть більше, сам інститут аліментів є дієвою альтернативою в разі невиконання батьками своїх обов'язків щодо утримання дитини, навіть якщо такі батьки не бажають розривати шлюб, але живуть окремо від дитини.

Держава опікується вихованням дітей, оскільки це генофонд нації, а тому результати процесу їх виховання в майбутньому екстраполюються на такі базові категорії національної самобутності, як «праворозуміння», «правосвідомість», «правова культура» тощо. Тому держава зацікавлена закладати систему тих цінностей у світогляд дитини, яка є бажаною для розвитку самої держави.

За таких обставин інститут аліментів є важливим елементом відносин щодо батьківства та формує самостійний комплекс відносин, що регулюється нормами сімейного законодавства. Держава, окрім гарантування права на аліменти, розуміючи низький рівень правової свідомості та правової культури осіб, які такі аліменти повинні сплачувати, розробляє спеціальні механізми й інстру-

менти практичного характеру, спрямовані на забезпечення виконання аліментних зобов'язань перед дитиною. Хоча навіть за умови насичення національного законодавства нормативно-правовими актами, що передбачають стягнення аліментів, навіть постійної їх актуалізації щодо розміру та величини аліментних зобов'язань, усе одно існують об'єктивні проблеми їх невиконання. Частково їх вирішення є об'єктивно ускладненим наявністю тінювих процесів в економіці, недостатнім інструментарієм забезпечення легалізації доходів, отримуваних батьками для визначення коректної величини аліментів. Але є проблеми, вирішення яких є цілком можливе шляхом установлення або більш чітких правових конструкцій, або більш жорстких умов реалізації зобов'язань батьків з утримання дитини [3, с. 87].

Обов'язок утримання малолітніх (неповнолітніх) дітей закріплено як на міжнародному, так і на національному рівнях. Зокрема, відповідно до ч. ч. 1 та 2 ст. 27 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 р., яка ратифікована постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 р. та набула чинності для України 27 вересня 1991 р., держави-учасниці визнають право кожної дитини на рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку дитини. Батьки або інші особи, які виховують дитину, несуть основну відповідальність за забезпечення в межах своїх здібностей і фінансових можливостей умов життя, необхідних для розвитку дитини [4].

Інститут аліментних зобов'язань закріплено в Конституції України, Сімейному кодексі України й інших законодавчих актах України. Так, відповідно до ст. 51 Конституції України батьки зобов'язані утримувати своїх дітей до їхнього повноліття [5].

Сімейний кодекс України у ст. ст. 180–201 встановлює обов'язок батьків утримувати своїх неповнолітніх дітей і непрацездатних повнолітніх дітей, які потребують матеріальної допомоги, незалежно від того, перебувають вони у шлюбі чи ні (у разі народження дитини під час фактичних шлюбних відносин), чи визнано шлюб недійсним, чи позбавлені вони батьківських прав, чи дитина відібрана від них тимчасово без позбавлення батьківських прав [6].

Способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину визначаються за домовленістю між ними або за рішенням суду. Чинним сімейним законодавством України передбачено дві підстави для стягнення аліментів на дітей: шлюбний договір або договір з утримання дітей про сплату аліментів та судове рішення. Тобто вирішити питання про сплату аліментів батьки дитини можуть без звернення до відповідних державних органів шляхом досягнення домовленості про розмір та порядок виплати аліментів або зі зверненням до суду для вирішення вказаних питань у судовому порядку [7, с. 91].

Якщо між батьками немає суперечностей стосовно аліментів, що будуть сплачуватися на дитину, свою домовленість вони можуть оформити за ст. 189 Сімейного кодексу (далі – СК) відповідною угодою, уклавши договір про сплату аліментів для дитини, у якому визначити розмір та строки виплати. Якщо батьки за домовленістю вирішують питання про сплату аліментів, то розмір виплат вони визначають самостійно. Водночас, як зазначено у вищевказаній ст. 189 СК, умови такого договору не можуть порушувати права дитини, які встановлено Сімейним кодексом. Тобто за цим договором розмір аліментів повинен визначатися на підставі загальних правил, установлених ст. 182 Сімейного кодексу, і може відрізнятись розміром від аліментів, установлених Кодексом, лише в бік збільшення.

Окрім того, відповідно до ст. 109 СК України, що регулює розірвання шлюбу за рішенням суду за спільною заявою подружжя, яке має дітей, таке подружжя має право подати до суду заяву про розірвання шлюбу разом із

письмовим договором про те, з ким із них будуть проживати діти, яку участь у забезпеченні умов їхнього життя братиме той із батьків, хто буде проживати окремо, а також про умови здійснення ним права на особисте виховання дітей. Вказані договори обов'язково укладаються в письмовій формі з нотаріальним посвідченням. Відсутність нотаріального посвідчення має наслідком недійсність договорів [8, с. 86]. Такі договори можуть бути укладені щодо сплати аліментів як на неповнолітніх дітей, так і на повнолітніх, якщо вони потребують матеріальної підтримки і є непрацездатними.

Отже, укладення такх угод щодо сплати аліментів сприяє мирному вирішенню питань утримання дітей між батьками, дозволяє скоротити витрати, пов'язані із судовим розглядом спорів щодо аліментних зобов'язань, а також економить час батьків. Укладення договорів про сплату аліментів – добровільне, взаємовигідне рішення, засноване на цивілізованому підході батьків до питання утримання дітей [9, с. 133].

Основною відмінністю договору про сплату аліментів від стягнення аліментів у судовому порядку є те, що сторони в договорі можуть домовитися про умови й деталі, які не враховуються під час ухвалення судового рішення. Укладання аліментного договору доцільніше, оскільки процедура отримання аліментів, і за таких обставин немає потреби звертатися до суду з вимогами щодо сплати аліментів. Велике значення для України з огляду на можливість урегулювання питань щодо визнання та виконання іноземних судових рішень щодо аліментних зобов'язань міжнародні конвенції, зокрема щодо стягнення аліментних зобов'язань з осіб, які тимчасово перебувають або мають намір постійно проживати в іноземній державі, й існування міжнародних договорів, розроблених з урахуванням практики реалізації інших міжнародних документів у цій сфері [10, с. 76].

Отже, сплата батьками аліментів на неповнолітню дитину може здійснюватися як у добровільному порядку, коли виконання батьками своїх обов'язків щодо утримання дитини здійснюється фактичним шляхом або на основі договору про утримання дитини, так і у примусовому порядку, коли стягнення аліментів провадиться за рішенням суду [11, с. 86]. Порядок та спосіб призначення аліментів на користь дитини встановлюються Сімейним кодексом України.

Що стосується добровільного виконання аліментних зобов'язань, то в цьому разі аліменти можуть сплачуватися за ініціативою платника шляхом подання заяви про сплату аліментів за місцем роботи, за місцем отримання пенсії або стипендії в розмірі та на час, який визначає сама зобов'язана особа (ст. 187 СК України). Метою такого порядку сплати аліментів є надання можливості особі, яка зобов'язана сплачувати аліменти, уникнути стягнення аліментів у примусовому порядку [12, с. 24]. Такий добровільний порядок сплати аліментів не виключає права стягувача в будь-який час звернутися до суду з позовом про стягнення аліментів [13, с. 46].

Важливо зауважити, що з ухваленням Сімейного кодексу України в його основу були покладені насамперед диспозитивні засади регулювання сімейних відносин. Аліментні правовідносини набули нового інституційного змісту. Так, подальше вдосконалення інституту аліментних зобов'язань на диспозитивних засадах відкрило можливість їх сторонам укладати договори про сплату аліментів, тим самим уникаючи звернення до судових органів [11, с. 87].

Відповідно до ч. 1 ст. 189 Сімейного кодексу України батьки мають право укласти договір про сплату аліментів на дитину, у якому визначити розмір та строки виплати. Умови договору не можуть порушувати права дитини, які встановлені цим Кодексом [6]. Такий договір укладається в письмовій формі і нотаріально посвідчується.

У разі невиконання одним із батьків свого обов'язку за договором аліменти з нього можуть стягуватися на підставі виконавчого напису нотаріуса (ч. 2 ст. 189 СК України).

У разі ж невиконання в добровільному порядку обов'язку зі сплати зобов'язаною особою аліментів їх з неї можна стягнути в судовому порядку. У судовому порядку стягнення аліментів на дітей може здійснюватися на основі судового наказу та рішення суду.

Так, відповідно до п. п. 4–5 ч. 1 ст. 161 Цивільного процесуального кодексу України судовий наказ може бути видано в разі, якщо заявлено вимогу про стягнення аліментів, на одну дитину – у розмірі однієї чверті, на двох дітей – однієї третини, на трьох і більше дітей – половини заробітку (доходу) платника аліментів, але не більше десяти прожиткових мінімумів на дитину відповідного віку на кожну дитину, якщо ця вимога не пов'язана із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства) та необхідністю залучення інших заінтересованих осіб; заявлено вимогу про стягнення аліментів на дитину у твердій грошовій сумі в розмірі 50% прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, якщо ця вимога не пов'язана із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства) та необхідністю залучення інших заінтересованих осіб [14].

Вирішення справи в порядку наказного провадження здійснюється у формі видачі судового наказу, який є особливою формою судового рішення про стягнення з боржника грошових коштів за заявою особи, якій належить право такої вимоги. Судовий наказ підлягає виконанню за правилами, установленими для виконання судових рішень у порядку, установленому законом (ст. 160 Цивільного процесуального кодексу України) [14].

У процесі дослідження вказаної проблематики можна констатувати, що суди стоять на позиції захисту інтересів неповнолітніх дітей, законодавством передбачені механізми впливу на батьків, які ухиляються від сплати аліментів на своїх неповнолітніх дітей, однак водночас залишаються не вирішені проблеми, зокрема пов'язані з тим, що часто неможливо встановити реальні доходи платника аліментів, важко притягнути його до відповідальності за невиконання своїх батьківських (материнських) обов'язків. Окрім того, у таких справах завжди велике значення має моральний аспект, особисті стосунки батьків тощо [15, с. 35].

Як свідчить практика, законодавство про утримання дитини батьками й усиновлювачами не є досконалим. Тривалий характер аліментних правовідносин передбачає можливість неодноразового звернення до суду з позовами про стягнення аліментів, про зміну їхнього розміру, строків платежів або звільнення від них, а також щодо інших питань, пов'язаних із реалізацією права на аліменти і виконанням обов'язку з аліментування [16, с. 109–110].

Натепер питання виконання аліментних зобов'язань та стягнення аліментів на дитину стають все більш актуальними. Поширеними є випадки ухилення батьків від виконання своїх зобов'язань. Однак, як слушно зазначає О. Митрофанова, складним є доведення самого факту злісного ухилення батьків від сплати аліментів у зв'язку з тим, що нині на громадян не покладається обов'язок працювати, тому деякі батьки посилаються на те, що не мають можливості працевлаштуватися, а отже, і виконувати свої обов'язки [17, с. 93].

Аліментні зобов'язання були та залишаються ключовою темою для дослідження в сімейному праві України. Попри спроби законодавця вдосконалити законодавство в означеній сфері, залишаються невирішеними питання щодо визначення розміру аліментів, також потребує перегляду Перелік видів доходів, які враховуються під час визначення розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб. Уважаємо, що для найбільш ефективного врегулювання відносин між батьками щодо сплати

аліментів є запровадження обов'язкової процедури медіації в сімейному праві перед зверненням сторін до суду.

Однозначно прогресивним є намагання держав-учасниць на міжнародному рівні врегулювати питання стягнення аліментів за участю іноземного елемента. Адже відсутність таких документів на міжнародному рівні унеможлиблює врегулювання аліментних відносин між сторонами. Проте залишається невирішеним питанням стягнення аліментів із боржника, який проживає в державі, якою не ратифіковано ці конвенції, а також низка неврегульованих моментів щодо розміру утримання, розшуку боржника тощо. Саме в таких випадках, на нашу думку, медіація буде найбільш ефективним способом врегулювання конфлікту.

Застосування медіації у справах вказаної категорії не замінює собою судове провадження, воно все одно порушується. Під час застосування медіації незалежно від рішення, яке ухвалили учасники процедури (дійшли згоди один з одним батьки чи ні), медіатор надає свій висновок

суду (звіт медіатора), після ознайомлення з яким суддя призначає наступне судове засідання. Якщо згода між батьками була досягнута, суд постановляє ухвалу про мирову угоду, яка підлягає виконанню та є обов'язковою для двох країн [2, с. 56].

Висновки. Аналіз регулювання порядку стягнення аліментів на дитину дає змогу зробити висновок, що наявність як добровільного порядку, так і примусового порядку стягнення аліментних зобов'язань є доцільним та важливим заходом, спрямованим на забезпечення нормалізації соціальних, економічних та правових відносин у сім'ї.

Чинне законодавство, яке регулює порядок стягнення заборгованості з виплати аліментів і умови притягнення боржника до відповідальності, містить деякі неузгодженості та суперечності, що ускладнює притягнення боржника до відповідальності за невиконання або виконання не в повному обсязі аліментних обов'язків, та потребує подальшого теоретичного осмислення й удосконалення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кацюба К., Конюхова М. Виконання юридичного обов'язку батьків піклуватися про своїх повнолітніх дітей. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 12–18.
2. Хорошенко О., Доценко О. Окремі питання аліментних зобов'язань. *Право і суспільство*. 2021. № 2. С. 51–57.
3. Січко Д. Сучасні проблеми правового забезпечення стягнення аліментів. *Південноукраїнський правничий часопис. Проблеми цивільного та господарського права*. 2020. № 1. С. 86–91.
4. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_021.
5. Конституція України : Закон від 28 червня 1996 р. (зі змінами і доп.). *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <http://www.rada.gov.ua>.
6. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. (зі змінами і доп.). *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21. Ст. 135.
7. Ханович Є. Поняття аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей. *Право і суспільство*. 2018. № 3. С. 91–98.
8. Афанасьева Л. Аліментні правовідносини в Україні : монографія. Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2006. 224 с.
9. Юнін О. Стягнення заборгованості по аліментах та притягнення боржника до відповідальності за невиконання аліментних обов'язків: проблеми теорії та практики. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 132–139.
10. Атаманчук Т., Тімуш І. Правове регулювання аліментних зобов'язань з утримання дітей. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 74–77.
11. Кройтор В. Особливості порядку стягнення аліментів на неповнолітніх дітей. *Університетські наукові записки*. 2013. № 1. С. 86–93.
12. Сапейко Л., Кройтор В. Аліменти дітям та батькам : монографія. Харків : Еспада, 2008. 160 с.
13. Порядок, розмір стягнення аліментів на утримання дитини та доходи, які враховуються (не враховуються) при визначенні розміру аліментів. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 5. С. 45–53.
14. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. (зі змінами і доп.). *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–42. Ст. 492.
15. Вербіцька М. Актуальні проблеми стягнення аліментів на неповнолітніх дітей. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2012. Вип. 20. Ч. 1. Т. 2. С. 32–36.
16. Зілковська Л. Проблемні питання застосування законодавства про стягнення аліментів з батьків, діти яких були усиновлені. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2016. № 1. С. 109–119.
17. Митрофанова О. Правове регулювання обов'язків батьків щодо утримання дитини та способи їх виконання. *Юридичний журнал : Аналітичні матеріали. Коментарі. Судова практика*. 2010. № 5. С. 90–93.